

OHLASY, POLEMIKA

Ohlas na to, co bylo jen něčím navíc.

Tatiana Machalová

V „Časopisu pro právní vědu a praxi“ č. 1 reagoval doc. I. Telec na názory doc. J. Hurdíka ke svému článku „O didaktice českého občanského práva“. Svůj ohlas nesměřuje jen k didaktice českého občanského práva a jak prozrazuje i název jeho příspěvku, dodává i „něco navíc“. A právě na toto „navíc“ chce reagovat. Kolega Telec velmi správně dospívá k názoru, že výuka občanského práva a vůbec výuka práva jako taková se neobejde bez právní dogmatiky, ale nejen to, autor sleduje i širší zakotvení výuky „v jasné praktické filozofii práva“. Jeho názor je vzácný, protože o filozofickém zakotvení málokdy mluví teoretici tzv. pozitivně právních disciplín. Jejich postoj je do jisté míry pochopitelný, protože v české právní vědě spíše přetrvává duch právní teorie než právní filozofie, a tak potřeba teoretického zdůvodňování je spojována hlavně s rozvojem teorie práva, nebo obecné filozofie. Je to důsledek tradice, ale i různých nepřekonaných atavizmů z doby marx-leninské právní vědy. Ale o tom ani tak nechci psát. V tomto příspěvku chci reagovat na dvě poznámky, které jsou naznačeny v článku doc. Telce. Volání po filozofii práva totiž dovádí k úvahám o návratu právní metafyziky.

Autor doslova píše o potřebě „praktické filozofie práva“. Samozřejmě, mohli bychom zde polemizovat o možnosti a správnosti tohoto spojení, které ze sémantického hlediska není šťastným vyjádřením. Filozofické učení o právu od doby Kanta je jednou ze součástí tzv. praktické filozofie. Druhou součástí je etika. Takže právní filozofie vzniká jako „praktická“ filozofie, které předmětem je jednání člověka. Proto adjektiv „praktická“ je zde zbytečné. Ale již není zbytečné to, co tím autor naznačuje. Právní filozofie by měla tvořit obecný významový kontext porozumění a interpretace pro ostatní tzv. pozitivně právní disciplíny. Jinými slovy, praktičnost právní filozofie bude v tom, že bude schopná poskytnout právníkům určitou myšlenkovou orientaci, obecné východisko, způsob kritického myšlení při řešení aktuálních problémů.

Ale aby to nebyla jen prázdná gesta a abstraktní konstrukce toho, co by mělo být a jak by to mělo být, tak je nutné mluvit hlavně o podmínkách toho, jak může právní filozofie tuto svou funkci realizo-

vat. Může ji plnit jen tehdy, když bude v právní vědě a vůbec mezi společenskými vědami obnovená komunikace. Nekomunikativnost jakékoliv vědy vede vždy k její postupné izolaci, k tomu, že si vytváří vlastní konstrukce, vlastní jazyk, kterému rozumí jen úzká skupina odborníků, která to dokonce považuje za důkaz vědeckosti. Ale opak je pravdou. Každá disciplína, pokud chce získat ocenění svého významu, musí být sdělitelná a srozumitelná co nejširšímu okruhu, musí jí být porozuměno. Proto první podmínkou komunikace mezi jednotlivými vědami je „sladění not“, tzn. vyjasnění pojmů, kategorií, kterými sdělujeme naše myšlenky, názory. Toto „sladění“ je prvním krokem na cestě vzájemnému rozumění a porozumění.

V této souvislosti bychom podobně měli otevřít i diskusi o sémantické správnosti používání pojmů, právní filozofie nebo filozofie práva. A nejde zde vůbec o žádné plané slovíčkaření, i když se češtinářům příliš nelíbí spojení právní filozofie. Ale pojmy nemůžeme používat jen tak jak se nám to líbí. Každý pojem má svůj původ, historii vývoje, kterou při porozumění jeho významu nemůžeme ignorovat. Pojem „filozofie práva“ použil jako první německý filozof Hegel, když chtěl zdůraznit, že právo není jen záležitostí svobodné vůle jedince, ale stručně řečeno, že je společenským jevem. Heglovi jde o filozofickou analýzu podstaty práva jakoby „z venku“. Naproti tomu německý právní filozof, stoupenec historické právní školy G. Hugo, zavádí pojem právní filozofie, jako praktické filozofie, která by již nebyla jen klasickou teorií přirozeného práva, ale i teorií pozitivního práva. Jinými slovy, Hugo naznačuje, že právní filozofie bude mít pro právníky tehdy význam, když bude filozoficky zkoumat podstatu práva „zevnitř“, když bude analyzovat jeho vnitřní strukturu a funkci a to jako společenského jevu. V souvislosti s tím, o čem píše autor článku, by bylo proto lepší se přiklonit k pojmu „právní filozofie“.

Těmito poznámkami k sémantické správnosti užívání pojmů nechci rozmělnit význam toho, o co autorovi jde, kdy správně naznačuje, že pokud právní filozofie nebude plnit svou praktickou funkci bude jen „svérázným“, spekulativním učením o tom, co by mělo být, kdyby ... nebo skončí jako histo-

rický přehled o tom, kdo a co, kde a jak něco řekl o právu, nebo o spravedlnosti apod. Autor zde však navrhuje dost překvapivé řešení a vyzývá k obnovení tzv. metafyziky práva.

Dnes v období hlásání různých „multi“ a vytváření podmínek pro různé plurality, zní tento názor dost odvážně. Obecná filozofie se dnes distancuje od klasické metafyziky jako učení o podstatě bytí. Metafyzika je mnohými filozofy, kteří jsou vyznačeni tzv. postmodernity, proklínána jako cesta do pekla. Navzdory tomu, že není dnes módní mluvit o „metafyzice“ a tento způsob tázání po podstatě bytí se jeví jako nefunkční, neznamená to absolutní „rozptýlení“ práva ve zkušenosti, ale ani v nějakém právním citu. O ontologické zakotvení práva se pokoušel již český právní filozof V. Kubeš, který si však pro svou koncepci ne zvolil příliš šťastné filozofické východisko, Hartmannovu novou ontologii. Problémem v této otázce není ani tak legitimnost úvah o ontologické povaze práva, jako způsob jejich zdůvodnění. Stručně, je to otázka vhodné metodo-

logické pozice zdůvodňování. V současné obecné filozofii je zřetelnou tendence, že filozofování o bytí jako takovém vždy povede k idealistickým spekulacím, pokud se tato otázka nebude řešit jako otázka „bytí“, povahy člověka. Takže i ontologický (metafyzický) resp. existenciální význam práva nemůže být ničím jiným než analýzou práva jako „starosti“ o člověka. V tomto ohledu bych ani neplédovala za „metafyziku práva“, a to nejen z důvodu její spekulativnosti, ale plédovala bych spíše za hloubější antropologické zdůvodnění práva.

Právo je „výtvorem“ člověka pro sebe sama, pro regulaci svých vztahů, do kterých vstupuje jako společenská bytost. Proto i právní filozofie by neměla zkoumat právo z jiného hlediska, resp. toto hledisko by měla vymezit jako základní, jako to, které dává smysl filozofickému zkoumání práva.

Tyto poznámky jsou psány s vědomím, že jde o komplexnější problematiku, která by se měla stát předmětem intenzivního diskurzu všech, pro které výuka práva není jen pouhým zaměstnáním.